

Piotr ROZWADOWSKI¹
Andrzej PAWŁOWSKI²

JAKOŚĆ OSPRZĘTU SIECIOWEGO WOBEC NARAŻEŃ EKSPLOATACYJNYCH ELEKTROENERGETYCZNYCH LINII NAWIETRZNYCH

Jakość zaopatrywania odbiorców w energię elektryczną w dużym stopniu jest zdeterminowana przez niezawodność poszczególnych elementów systemu elektroenergetycznego, w tym również przez jakość zastosowanego osprzętu sieciowego. W artykule scharakteryzowano wskaźniki jakości dostaw energii elektrycznej oraz przedstawiono przykłady wpływu wybranych narażeń eksploatacyjnych na osprzęt sieciowy oraz skutki zastosowania osprzętu o niewłaściwej jakości.

1 WSTĘP

Problem jakości dostawy energii elektrycznej staje się w Polsce, podobnie jak w wielu innych krajach, w których dokonano lub dokonuje się przekształceń w sektorze elektroenergetyki, kategorią nie tylko techniczną, lecz przede wszystkim ekonomiczną.

Zrezygnowano z modelu, w którym istniał jeden, państwowy właściciel elektrowni, sieci przesyłowych i rozdzielczych na rzecz modelu, w którym konkurują ze sobą na rynku niezależne podmioty w trzech podsektorach.

Energia elektryczna stała się towarem i jak w przypadku każdego towaru zaczęto zwracać większą uwagę na problemy jakości. Nowe wyzwania, jakie stanęły przed dostawcami polegają na dostarczeniu energii elektrycznej o ściśle określonych parametrach jakościowych. Problem jakości dotyczy również samej usługi tzn. można mówić o jakości zasilania odbiorców. Ważnym elementem pozwalającym osiągnąć wysoką jakość zasilania jest niezawodność poszczególnych elementów systemu elektroenergetycznego. Jakość stosowanego osprzętu sieciowego jest bardzo ważnym, choć często nie docenianym czynnikiem wpływającym na pewność zasilania odbiorców.

2 PARAMETRY JAKOŚCI

Na jakość dostaw energii elektrycznej składają się: jakość napięcia (zwana też jakością energii), niezawodność (ciągłość) zasilania i jakość obsługi odbiorców. Nie na-

¹ Zakłady Wytwórcze Sprzętu Sieciowego BELOS S.A. w Bielsku-Białej

² Zakłady Wytwórcze Sprzętu Sieciowego BELOS S.A. w Bielsku-Białej, 43-300 Bielsko-Biała, ul. Gen. J. Kustronia 74, tel. (0-33) 8145021, a.pawlowski@belos.com.pl

leży jednak utożsamiać jakości energii z jakością zasilania ponieważ czym innym jest jakość realizacji procesu dostarczania energii elektrycznej jako „towaru“, a czym innym są istotne parametry tego towaru, określające jego jakość.

Jakość energii elektrycznej jest identyfikowana w rozporządzeniu „przyłączeniowym“ [5] przez parametry napięcia: częstotliwość, poziom napięcia, kształt krzywej napięcia. Natomiast w normie [3] zdefiniowane są charakterystyki napięcia zasilającego w publicznych sieciach rozdzielczych, dotyczące: częstotliwości, wartości, kształtu przebiegu czasowego, symetrii napięć w układzie trójfazowym.

Dla systemu dystrybucyjnego obliczanymi wskaźnikami niezawodności są zwykle: oczekiwana liczba zakłóceń (przerw w zasilaniu), średni czas trwania zakłócenia, roczna niedyspozycyjność (wskaźnik nieciągłości zasilania) węzła odbiorczego czy też wartość odłączonej mocy lub niedostarczonej energii. [1]

3 GWARANCJE JAKOŚCI OSPRZĘTU SIECIOWEGO

Jakość zaopatrywania odbiorców w energię elektryczną w dużym stopniu jest zdeterminowana przez niezawodność poszczególnych elementów systemu elektroenergetycznego, w tym również przez jakość zastosowanego osprzętu sieciowego.

Historia BELOS-u sięga czasów powojennych i nierozwalnie wiąże się z rozwojem elektroenergetyki w Polsce. Wieloletnie doświadczenie w konstruowaniu i produkcji osprzętu sieciowego uzyskane m.in. dzięki kontaktom z naszymi klientami powoduje, że bierzemy pełną odpowiedzialność za wyroby i skutki ich eksploatacji.

Na rynku krajowym coraz częściej można spotkać się z wyrobami niezgodnymi z normami, których jakość nie odpowiada wymaganiom stawianym osprzętowi przeznaczonemu do stosowania w energetyce. Należy pamiętać o tym, że stosowanie takiego osprzętu może okazać się katastrofalne w skutkach, a przede wszystkim powoduje zwiększenie kosztów eksploatacji w dłuższym okresie.

Produkty tanie nie gwarantują odpowiedniej jakości, a ich zakup wiąże się z ryzykiem ponoszenia dodatkowych kosztów w dłuższym horyzoncie czasowym. Podstawowymi czynnikami branymi pod uwagę przez nabywcę przy zakupie są cena, jakość i terminowość dostaw. Ważnym elementem jest też wiarygodność producenta.

4 WADY OSPRZĘTU SIECIOWEGO – SKUTKI ZASTOSOWANIA WADLIWYCH WYROBÓW

Wszystkie omawiane wady występują w produktach zbliżonych lub identycznych do produktów ZWSS BELOS S.A. jednak wyprodukowanych przez innych (czasami nieznanych) producentów.

4.1 Brak cechy producenta lub niewłaściwe oznaczanie wyrobów

Taki sposób oznaczania uniemożliwia identyfikację producenta w przypadku uszkodzenia lub zniszczenia wyrobu w trakcie eksploatacji. Ponadto jest niezgodny z

Polską Normą [4], która określa, że znakowanie powinno zapewnić możliwość identyfikacji każdej części składowej osprzętu. Osprzęt produkowany przez ZWSS „Belos” oznaczony jest naszym znakiem towarowym. Umieszczony jest też numer katalogowy lub minimalne obciążenie niszczące oraz data produkcji. Stosuje się też oznaczenie zakresu średnic przewodu przy zestawach osprzętu, a także wymiary szczęk do zaprasowania w przypadku osprzętu zaprasowywanego na przewodzie.

Osobny problem stanowi sprzedaż przez niektórych producentów wyrobów oznakowanych znakiem towarowym BELOS-u. Wyroby te posiadają zazwyczaj bardzo niską jakość i oferowane są w cenie odbiegającej od naszej oferty cennikowej.

4.2 Wyroby cynkowane galwanicznie

Doświadczenie wskazuje, że cynkowanie galwaniczne zapewnia skuteczną ochronę metalu od 1 do 5 lat, w zależności od intensywności narażeń eksploatacyjnych (warunki klimatyczne, zanieczyszczenia, itp.). Polska Norma [4] precyzuje, że wszystkie części składowe osprzętu wykonane z materiału zawierającego żelazo (oprócz części wykonanych ze stali nierdzewnej) powinny być chronione przez cynkowanie ogniowe lub w inny sposób zapewniający równoważną ochronę.

Zważywszy na trwałość, powłokę galwaniczną o grubości ok. 10 μm należy traktować jako dekoracyjną a nie ochronną, a więc nie spełniającą kryteriów normy.

Elektrolityczna powłoka cynkowa może mieć teoretycznie grubość do 25 μm , jednak praktycznie uzyskuje kilkanaście μm , podczas gdy powłoki uzyskane za pomocą cynkowania ogniowego powinny, w zależności od gatunku i postaci materiału, osiągać minimum wartości 55-85 μm , a w praktyce można uzyskiwać znacznie większe grubości. Przyjmując, że roczny ubytek warstwy cynku w wyniku utleniania wynosi ok. 4 μm można założyć, że w normalnych warunkach eksploatacyjnych element osprzętu ocynkowany ogniowo jest skutecznie chroniony powłoką cynku przez minimum 20 lat.

4.3 Ostre krawędzie

Występowanie ostrych krawędzi w osprzęcie wynika z niewłaściwego procesu technologicznego lub też z pominięcia obróbki wykańczającej. Ostre krawędzie oprócz poważnych konsekwencji funkcjonalnych utrudniają montaż i mogą stanowić zagrożenie dla monterów. W zależności od grupy wyrobów występowanie ostrych krawędzi powoduje następujące konsekwencje:

- Osprzęt ochronny - brak zaokrągleń krawędzi elektrody powoduje intensyfikację zjawiska ulotu i zwiększenie zakłóceń radioelektrycznych;
- Uchwyty przelotowe, uchwyty odciągowe i wszystkie elementy osprzętu mające styczność z przewodem – występowanie ostrych krawędzi w uchwytach powoduje uszkodzenie linek, osłabienie miejscowe przewodu i w konsekwencji może doprowadzić do zerwania przewodu i przerwy w zasilaniu odbiorców;
- Elementy cynkowane – nietrwałość powłoki ochronnej na powierzchniach zakończonych ostrymi krawędziami skutkuje powstawaniem korozji i może doprowadzić do zniszczenia elementów.

4.4 Wady powierzchni stykowych

Najistotniejszą wadą występują w elementach skręcanych i zaprasowywanych. W zaciskach spotykanych na rynku występują nie szlifowane powierzchnie stykowe w wyniku czego nie uzyskuje się odpowiedniej gładkości tych powierzchni. W czasie eksploatacji na nie zabezpieczonych pastą stykową chropowatych powierzchniach następuje utlenianie. Ponadto korpusy mosiężne nie są uszczelniane powłoką cynową, a w miejscu połączenia korpus-łapa brakuje zabezpieczenia.

Wadliwe wykonanie i niezabezpieczone powierzchnie stykowe nie zapewnią odpowiedniej przewodności uchwytu. Mogą powodować duże straty mocy i rozgrzewanie się uchwytu aż do jego całkowitego przypalenia.

Również w uchwytach odciągowych zaprasowywanych wadliwe wykonanie i niezabezpieczone powierzchnie stykowe nie zapewnią odpowiedniej przewodności uchwytu.

Wymienione wyżej wady powodują zwiększenie rezystancji złącza, co w konsekwencji skutkuje podwyższeniem temperatury pracy (możliwość obserwacji na kamerze termowizyjnej) i w konsekwencji prowadzi do upalenia się złącza. Norma [4] określa, że konstrukcja połączenia powinna być taka, aby zapewnić stabilną rezystancję elektryczną połączenia oraz temperaturę połączenia nie przekraczającą temperatury przewodu.

4.5 Niewłaściwy proces technologiczny przy obróbce plastycznej

Znaczna część dostępnych na rynku wyrobów (łączniki kute) nie jest ulepszana cieplnie. Jest to bardzo poważna wada ponieważ w wyrobach takich występują wewnętrzne naprężenia powstałe przy kuciu, co powoduje niższą wytrzymałość na rozciąganie. Ponadto na szybkach łączników, na powierzchniach współpracujących z gniazdem występują niedopuszczalne zakucia lub też widoczne pozostałości wypływu po kuciu.

4.6 Zła jakość elementów złącznych

Duży wpływ na obniżenie jakości i trwałości wyrobów ma zastosowanie elementów złącznych cynkowanych galwanicznie. Ponadto spotyka się na rynku wyroby zawierające nakrętki nie posiadające oznaczeń (klasa wytrzymałości) i niezgodne z PN oraz z niewłaściwym gwintem (zbyt luźny gwint). Brak wyprowadzenia gwintu w niektórych wyrobach (np. wieszaki) znacznie wydłuża montaż i utrudnia pracę monterom.

4.7 Przejawy nieuczciwej konkurencji

Firmy wprowadzające na rynek produkty bardzo niskiej jakości posługują się również często metodami noszącymi znamiona nieuczciwej konkurencji.

Podróbki naszych produktów oznaczane są bezprawnie zastrzeżonym znakiem firmy BELOS oraz naszym numerem katalogowym lub nie posiadają żadnych oznaczeń umożliwiających identyfikację producenta.

Możemy także spotkać się z nieuczciwym stosowaniem reklamy porównawczej. O ile taka reklama nie jest zakazana, to na podmiocie wykorzystującym tę formę reklamy spoczywa obowiązek, aby zawarte w niej dane były prawdziwe i aktualne. Zdarzają się reklamy zawierające nieprawdziwe ceny ZWSS BELOS S.A., w niektórych przypadkach zawyżone o ponad 50 % procent.

W katalogach innych producentów często wykorzystywane są rysunki bezpośrednio skanowane z katalogów BELOS-u. Świadczy to nie tylko o stosowaniu nieuczciwej konkurencji, ale także o braku w takich firmach biur konstrukcyjnych i kadr inżynierskich, które mogłyby takie opracowania przygotować.

5 KONSEKWENCJE OGÓLNOSYSTEMOWE STOSOWANIA NIEWŁAŚCIWYCH ROZWIĄZAŃ TECHNICZNYCH

Najpoważniejszym zakłóceniem funkcjonowania systemu z trudnymi do przewidzenia skutkami społecznymi i gospodarczymi jest utrata ciągłości pracy systemu elektroenergetycznego lub jego znacznej części. Ostatnie awarie systemowe (w USA i Kanadzie, w Szwecji i Danii oraz we Włoszech) wykazały, że zagrożenie jest realne i może się zdarzyć praktycznie w każdym, również w polskim, systemie elektroenergetycznym.

Aby zmniejszyć ryzyko wystąpienia takich sytuacji zagadnieniom ochrony przed wystąpieniem awarii katastrofalnych w systemie elektroenergetycznym poświęca się ostatnio coraz więcej uwagi. Ryzyko wystąpienia black-out'u można ograniczać przyjmując odpowiednio wysokie wymagania bezpieczeństwa na poziomie planowania rozwoju, eksploatacji i bieżącego prowadzenia ruchu systemu. [2]

Stosunkowo największe efekty, choć okupione wysokimi kosztami, są możliwe do uzyskania na poziomie podejmowania decyzji rozwojowych. Chodzi tu przede wszystkim o stosowanie wysokich standardów w zakresie doboru urządzeń energetycznych. W tym zakresie znajdują się również zagadnienia związane z doбором osprzętu sieciowego o odpowiedniej jakości, potwierdzonej badaniami i doświadczeniami eksploatacyjnymi.

Istotną kwestią są koszty, które należy ponieść dla uzyskania oczekiwanego celu. Zawsze należy rozważyć czy warto uzyskać stosunkowo niewielką oszczędność na osprzęcie sieciowym, który stanowi niewielki składnik kosztów budowy elektroenergetycznej linii napowietrznej, ryzykując poniesieniem niemałych kosztów remontów czy też trudnych nawet do oszacowania kosztów awarii ogólnosystemowych.

6 PODSUMOWANIE

W artykule przedstawiono jedynie przykłady wpływu wybranych narażeń eksploatacyjnych na osprzęt sieciowy o niewłaściwej jakości. Można założyć, że skala problemu jest znacznie większa niż zaprezentowano i może mieć w przyszłości duży wpływ na awaryjność linii elektroenergetycznych oraz występowanie problemów eksploatacyjnych. Należy podkreślić, że przepisy norm nie są oderwanymi od praktyki aktami administracyjnymi, lecz stanowią wynik wieloletnich badań i doświadczeń eksploatacyj-

nych. Producenci, którzy przy projektowaniu i wytwarzaniu osprzętu sieciowego nie przestrzegają tych zasad pomimo konkurencyjnej ceny, nie gwarantują jakości oferowanego przez siebie osprzętu, przyczyniając się do obniżenia jakości dostarczania energii.

Czas eksploatacji poszczególnych elementów systemu elektroenergetycznego wynosi niekiedy nawet kilkadziesiąt lat. Dlatego przy podejmowaniu decyzji o budowie czy modernizacji tych elementów należy kierować się rachunkiem ekonomicznym, uwzględniającym nie tylko składnik kosztów zakupu, ale także takie czynniki jak koszty remontów i wyłączeń linii, koszty niedostarczonej energii czy też koszty niedyspozycyjności zasilania. Znaczenie wszystkich tych kosztów będzie rosło wraz z rozwojem rynku energii i powiększającą się ilością odbiorców finalnych uprawnionych do wyboru dostawcy.

7 LITERATURA

1. Hanzelka Z., Kowalski Z., *Kompatybilność elektromagnetyczna i jakość energii elektrycznej w dokumentach normalizacyjnych*, Jakość i użytkowanie Energii Elektrycznej, Tom V (1999), Zeszyt 1
2. Paska J., *Jakość energii elektrycznej, niezawodność zasilania, bezpieczeństwo energetyczne*, Elektroenergetyka, 47 (2004), n. 4, 1-9.
3. PN-EN 50160: Parametry napięcia zasilającego w publicznych sieciach rozdzielczych.
4. PN-EN 61284: Elektroenergetyczne linie napowietrzne.
5. Rozporządzenie Ministra Gospodarki z dnia 25 września 2000r. w sprawie szczegółowych warunków przyłączenia podmiotów do sieci elektroenergetycznych, obrotu energią elektryczną, świadczenia usług przesyłowych, ruchu sieciowego i eksploatacji sieci oraz standardów jakościowych obsługi odbiorców.

QUALITY OF NETWORK EQUIPMENT TOWARDS OPERATIONAL RISKS OF OVERHEAD ELECTRICAL POWER LINES

The quality of electrical power supply is determined by reliability of particular elements of electrical power system, including the network equipment used. The article characterized quality indicators of electrical power supply and presented examples of chosen operational risks for network equipment as well as results of using equipment of insufficient quality.